AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search
http://ageconsearch.umn.edu
aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

www.jard.edu.pl DOI: 10.17306/JARD.2015.5

Journal of Agribusiness and Rural Development

pISSN 1899-5241
eISSN 1899-5772

1(35) 2015, 49-56

AKTYWIZACJA OBSZARÓW WIEJSKICH UNII EUROPEJSKIEJ W KONTEKŚCIE PROGRAMU LEADER W WIELKOPOLSCE

Jakub Hadyński✉, Karolina Borucka

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Abstrakt. W opracowaniu podjęto tematykę efektów aktywizacji lokalnych zasobów na obszarach wiejskich z punktu widzenia oceny zaawansowania realizacji programu Leader w Wielkopolsce. Szczególną uwagę zwrócono na efekty programu w odniesieniu do wielkości wydatków i zakresu działań zrealizowanych przez lokalne grupy działania (LGD). Dokonano przeglądu budżetów LGD w województwie wielkopolskim, omawiając je w podziale na poszczególne działania i lata. Uzyskane wyniki wskazują na stopień zaawansowania wykorzystania budżetów przez LGD, co pozwala wnioskować o poziomie realizacji programu Leader i jego efektach, związanych z rozwojem obszarów wiejskich.

Słowa kluczowe: rozwój obszarów wiejskich, program Leader

WPROWADZENIE

W Polsce 93% powierzchni kraju zajmują tereny wiejskie, które zamieszkuje 38,9% mieszkańców, przy czym liczba ludności w miastach zmniejsza się na rzecz obszarów wiejskich. Wskazuje to na rosnące znaczenie tych terenów jako miejsca zamieszkania i aktywności (GUS, 2010). Procesom tym towarzyszą zmiany związane z upowszechnianiem idei wielofunkcyjności, różnicowania działalności rolniczej i pobudzania przedsiębiorczości. Obszary wiejskie wymagają zatem szczególnej uwagi, a podejmowane działania powinny być skoncentrowane na celach poprawiających warunki i jakość życia mieszkańców.

Poziom rozwoju poszczególnych regionów i zlokalizowanych w nich obszarów wiejskich jest istotnie zróżnicowany. Wynika to nie tylko z położenia regionów, ale również z warunków klimatycznych i geograficznych, struktury gospodarki (znaczenia rolnictwa, przemysłu i usług), rozwoju infrastruktury oraz poziomu kwalifikacji zawodowych ludności (Wojtaszczyk, 2005). Mechanizmem wyrównania tych różnic jest wsparcie przez środki publiczne oraz polityka strukturalna prowadzona na poziomie regionów, państwa oraz Unii Europejskiej (UE). Programy Unii Europejskiej jako instrumenty systemu polityki gospodarczej mają pomóc słabiej rozwiniętym terenom w rozwiązywaniu problemów społeczno-ekonomicznych.

Jednym z programów, który wspiera wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich, jest Leader, uruchomiony zaraz po akcesji Polski do UE. Stwarza on warunki sprzyjające racjonalnemu gospodarowaniu potencjałem rozwojowym i efektywnemu wykorzystaniu zasobów endogennych. Daje szansę przełamania barier rozwojowych terenów peryferyjnych. Leader odzwierciedla podejście do rozwoju obszarów wiejskich polegające na oddolnym opracowaniu przez miejscową społeczność lokalnej strategii rozwoju (LSR) oraz realizacji wynikających z niej innowacyjnych projektów, łączących zasoby, wiedzę i umiejętności przedstawicieli środowisk lokalnych. Tworzone w programie lokalne grupy działania (LGD) ze względu na swój społeczny charakter stwarzają szansę stymulowania kapitału społecznego, który wsparty środkami finansowymi

✉dr inż. Jakub Hadyński, Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej w Agrobiznesie, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, ul. Wojska Polskiego 28, 60-637 Poznań, Poland, e-mail: jahad@up.poznan.pl

© Copyright by Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu

jest narzędziem aktywizacji mieszkańców obszarów wiejskich.

W Polsce w latach 2004-2006 Inicjatywa Unii Europejskiej Leader wdrażana była w ramach Pilotażowego Programu Leader+ (PPL+) jako działanie 2.7 Sektorowego Programu Operacyjnego (SPO): Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006. Przedsięwzięcia polegały przede wszystkim na wspieraniu potencjalnych partnerstw w tworzeniu i rejestrowaniu lokalnych grup działania (LGD przyjmowały formę fundacji, stowarzyszenia lub związku stowarzyszeń), które miały być reprezentacją mieszkańców danego terenu obejmującego obszary wiejskie, na opracowaniu Zintegrowanych Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich (ZSROW), a także na zdobywaniu umiejętności poprzez szkolenia (schemat I).

Od momentu powstania LGD podjęły realizację projektów w ramach ZSROW (co stanowiło schemat II). Działania koncentrowały się głównie na rozwoju turystyki, ochronie i promocji środowiska przyrodniczego, krajobrazu oraz zasobów historycznych, a także na popularyzacji i rozwoju produktów regionalnych. W ramach schematu I beneficjenci mogli uzyskać pomoc w wysokości 150 tys. zł, natomiast w schemacie II LGD mogła ubiegać się o dofinansowanie do 750 tys. zł. Liczba złożonych wniosków (w schemacie I wpłynęło 249, a w schemacie II 187 wniosków) oraz podpisanych umów (odpowiednio: 167 i 149) świadczy o tym, że zainteresowanie programem było bardzo duże (por. Janiak, 2008; Kościelecki i in., 2010). Wskazało to na potrzebę realizacji tego instrumentu wspierania rozwoju w przyszłości (Hadyński, 2006).

CEL PRACY I METODYKA

Celem artykułu jest przedstawienie efektów oraz stopnia zaawansowania realizacji programu Leader, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji w Wielkopolsce. Przedmiotem badań były budżety Lokalnych Grup Działania funkcjonujących na obszarze województwa wielkopolskiego. Zakres czasowy obejmował lata 2008-2015. W pracy skupiono uwagę na wydatkach środków finansowych z programu Leader w latach 2008-2013 oraz planowanych na lata 2014-2015. W pracy wykorzystano niepublikowane dane Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego według stanu na czerwiec 2013 roku, dokumenty Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, a także literaturę przedmiotu. Wielkości budżetowe analizowano w ujęciu dynamicznym dla każdego działania realizowanego w lokalnych strategiach rozwoju, w tym w podziale na trzy główne działania: Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju, Wdrażanie projektów współpracy oraz Funkcjonowanie lokalnej grupy działania. Wyniki badań przedstawiono na rysunkach, a obliczenia i wyniki badań stały się przesłanką do wnioskowania.

WYNIKI BADAŃ

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) – realizowany w budżecie UE na lata 2007-2013 w ramach nowo powstałego Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) w Polsce – zawierał oś 4 Leader. Liczba LGD w tym okresie programowania wzrosła o 189 (ze 149 funkcjonujących w schemacie II), czyli do 338 instytucji uprawnionych do ubiegania się o środki na realizację celów zapisanych w lokalnej strategii rozwoju (LSR). Najwięcej LGD wybrano w województwie małopolskim (39), następnie w mazowieckim (35), podkarpackim (31) i wielkopolskim (31). Lokalne grupy w tych czterech regionach stanowiły 40% wszystkich LGD wybranych do udziału w PROW 2007-2013. Najmniej grup funkcjonowało w województwie lubuskim (tylko dziesięć), jednak warto podkreślić, że spośród tej liczby cztery działały na obszarze więcej niż jednego województwa, co stanowi jedną piątą wszystkich międzywojewódzkich LGD w Polsce (PROW 2009-2013). Najwięcej nowych grup w stosunku do już istniejących powstało w województwach lubelskim, mazowieckim, opolskim oraz podkarpackim. W wymienionych województwach liczba nowych LGD była ponad dwukrotnie większa od liczby uczestniczących w Pilotażowym Programie Leader+. Lokalne grupy działania objęły zasięgiem 278 235,7 km^2 powierzchni kraju, co stanowi 93,22% obszaru uprawnionego do korzystania ze wsparcia ze środków PROW 2007-2013. Środki finansowe przeznaczone na oś 4 Leader wspierały cele pozostałych (w szczególności osi 3), ale odgrywały również ważną rolę w horyzontalnym priorytecie poprawy zarządzania i mobilizacji wewnętrznego potencjału rozwojowego obszarów wiejskich. Oś Leader odpowiadała strategicznej wytycznej Wspólnoty dotyczącej budowania lokalnych zdolności zatrudnienia i różnicowania (Dz.Urz. UE L 55 z 20.2.2006).

W artykule 61 rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez EFRROW (2005) znalazła się definicja podejścia Leader wskazująca, że obejmuje on przynajmniej lokalną strategię rozwoju dotyczącą obszarów wiejskich o zasięgu mniejszym niż regionalny oraz lokalne partnerstwa publiczno-prywatne (LGD), które w procesie decyzyjnym reprezentują podejście oddolne. Polega to na opracowaniu i wdrażaniu LSR przez LGD przy zastosowaniu wielosektorowego projektowania i wdrażania strategii, opartego na interakcji między uczestnikami i projektami z różnych sektorów gospodarki lokalnej. Istotne jest, aby wdrażanie obejmowało innowacyjne podejście, projekty współpracy oraz tworzenie sieci partnerstw lokalnych (Dz.U. L 277/1 z 21.10.2005).

W Polsce wsparcie w ramach osi 4 Leader było przeznaczone na następujące działania:

- wdrażanie lokalnych strategii rozwoju,
- funkcjonowanie LGD, nabywanie umiejętności i aktywizacja,
- współpracę pomiędzy LGD.

Na rysunku 1 przedstawiono powiązania systemu instytucjonalnego i strukturę budżetu wdrażania programu Leader. Wynika z niego, że podstawowym działaniem programu Leader było Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju, na które przeznaczono blisko 80% całego budżetu. Inicjatywy te miały umożliwić mieszkańcom obszaru objętego LSR realizację projektów przyczyniających się do poprawy jakości życia na obszarach wiejskich. Środki pochodzące z EFRROW mogły dofinansować do 80% kwalifikujących się wydatków publicznych.

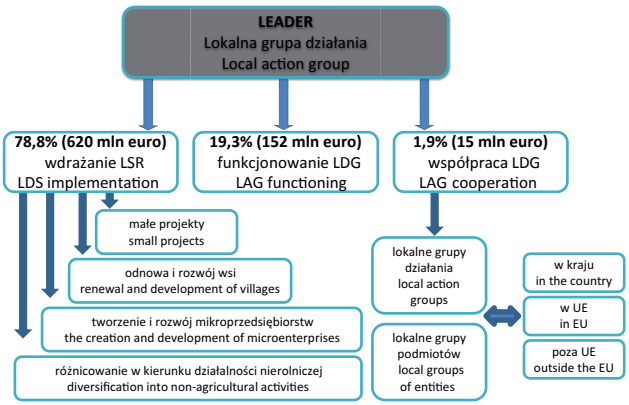

Rys. 1. System instytucjonalny wdrażania programu Leader
Źródło: opracowanie własne.
Fig. 1. Institutional system of Leader Programme implementation
Source: own elaboration.

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi wskazuje, że maksymalną kwotę środków na wdrażanie LSR w danej LGD stanowił iloczyn jej mieszkańców zameldowanych na pobyt stały wg stanu z 31.12.2006 roku i kwoty 116 złotych. W ramach LSR, które zatwierdził samorząd województwa, LGD ogłaszały konkursy i wybierały projekty do realizacji w ramach środków przyznanych na realizację strategii. Nabór wniosków dla działania Leader rozpoczął się we wrześniu 2008 roku.

W ramach Wdrażania lokalnych strategii rozwoju finansowane były operacje kwalifikujące się do udzielenia pomocy w ramach działań osi 3: Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej, które obejmowały cztery działania w zakresie:

- różnicowania w kierunku działalności nierolniczej,
- tworzenia i rozwoju mikroprzedsiębiorstw,
- odnowy i rozwoju wsi

oraz tzw. *małe projekty*, które nie kwalifikowały się do wsparcia w ramach działań osi 3, ale przyczyniały do osiągnięcia jej celów, tj. poprawy jakości życia lub większego zróżnicowania działalności gospodarczej na obszarze działania LGD (Łukasiewicz, 2009).

W działaniu Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej w okresie do 31.12.2011 roku podpisano 336 umów na kwotę prawie 25 mln zł (3,95% wartości docelowej). Umowy te obejmowały rolników, którzy zamierzali podjąć działalność gospodarczą, przy czym dotyczyły przede wszystkim świadczenia usług: dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa (48,5%), turystycznych i rekreacyjnych (17,6%) oraz dla ludności (12,5%). Operacje realizowane były głównie przez właścicieli gospodarstw (84%) (MRiRW 2012).

W Tworzeniu i rozwoju mikroprzedsiębiorstw nabór wniosków rozpoczął się w czwartym kwartale 2009 roku. Do końca 2011 roku złożone wnioski dotyczyły przede wszystkim świadczenia usług dla ludności (39,1% operacji) i usług turystycznych oraz związanych z rekreacją (18,6%). Pozostałe działania obejmowały roboty i usługi budowlane, rzemiosło i drobne przetwórstwo. Pomoc w ramach tego działania kierowana była przede wszystkim do istniejących już przedsiębiorstw, które stanowiły 75% ogółu beneficjentów.

Realizacja działania Odnowa i rozwój wsi z zaangażowaniem LGD oraz mieszkańców tworzy warunki dla rozwoju społeczno-ekonomicznego obszarów wiejskich i aktywizacji ludności wiejskiej przez wsparcie inwestycyjne przyznawane na realizację projektów związanych z zagospodarowaniem przestrzeni publicznej, w tym z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi oraz zwiększeniem atrakcyjności turystycznej obszarów wiejskich. Wnioski składane w ramach tego działania dotyczyły prac budowlanych związanych z infrastrukturą publiczną (blisko 66%), zaspokajania potrzeb społecznych w zakresie turystyki (29%) i zachowania dziedzictwa kulturowego (5%). Z finansowania korzystały przede wszystkim gminy, następnie instytucje kultury oraz kościelne, a część projektów realizowały także organizacje pozarządowe (MRiRW, 2012).

Program Leader zainicjował też tzw. małe projekty, wspierające nieduże przedsięwzięcia służące zrównoważonemu rozwojowi obszarów wiejskich. Katalog dostępnych projektów obejmował obszerną kategorię wsparcia, przyczyniającego się między innymi do podnoszenia jakości życia mieszkańców przez umożliwienie dostępu do innowacji technologicznych czy organizację imprez kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych. W okresie do końca 2011 r. działania w tym zakresie dotyczyły organizacji imprez kulturalnych, rekreacyjnych lub sportowych (ponad 40%), remontu i wyposażenia świetlic wiejskich (28%), a także inwestycji w infrastrukturę turystyczną (około 20%). Najwięcej projektów zrealizowały jednostki samorządu terytorialnego i organizacje pozarządowe (blisko 60%) (MRiRW, 2012).

Jedną z podstawowych zasad podejścia Leader jest współpraca, polegająca na realizowaniu wspólnych projektów z partnerami z kraju lub zagranicy. Wdrożenie projektów współpracy dotyczyło jednego lub różnych państw członkowskich UE, przy czym dopuszczono do realizacji projekty pomiędzy LGD a innymi grupami lokalnych podmiotów w ramach tego samego kraju, pomiędzy krajami lub spoza UE. Projekty współpracy przyczyniały się między innymi do promocji LGD i regionu czy też lepszego wykorzystania lokalnego potencjału. Istotna była też możliwość dzielenia się kosztami projektów między partnerami realizującymi wspólne przedsięwzięcia. Nabór wniosków w tym działaniu był ciągły, a zatem lokalne grupy działania mogły składać je na bieżąco. W okresie do końca 2011 r. stopniowo zwiększała się liczba składanych wniosków o pomoc. Było to efektem zbierania doświadczeń przez LGD i ugruntowania ich pozycji na danym terenie oraz zawiązania regionalnych sieci LGD (MRiRW, 2012).

Działanie Funkcjonowanie LGD, nabywanie umiejętności i aktywizacja finansowało bieżącą działalność LGD w zakresie sprawnej i efektywnej pracy biura lokalnych grup (w tym pokrywało koszty administracyjne związane z działalnością LGD). Podmioty te mogły uzyskać środki na realizację badań i udzielanie informacji dotyczących obszaru objętego LSR. Miały za zadanie także podnoszenie świadomości społeczności lokalnej przez organizację szkoleń i innych przedsięwzięć o charakterze edukacyjnym i warsztatowym, skierowanych do lokalnych liderów, kadr i biorących udział we wdrażaniu LSR. Działanie obejmowało też wydarzenia o charakterze promocyjnym związane z obszarem działania LGD i LSR. W ramach działania Funkcjonowanie lokalnej grupy działania złożono 1170 wniosków (stan na maj 2014 r.) na kwotę 576 mln zł, z czego umowy zawarto na prawie 545 mln zł, co stanowi 97,97% przyznanego limitu środków. Największy budżet miały lokalne grupy w województwach: mazowieckim, małopolskim i dolnośląskim, w których ma siedziby najwięcej LGD. Średnia wartość wniosku wyniosła ponad 548 tys. zł. Największe przeciętne kwoty przypadające na jeden wniosek były w województwie dolnośląskim i świętokrzyskim, natomiast najniższe w łódzkim (MRiRW, 2014).

Analizując cały zakres Funkcjonowania lokalnych grup działania i aktywizacji, można zaobserwować znaczne różnice w liczbie składanych wniosków w poszczególnych województwach, ale jednocześnie w obrębie poszczególnych poddziałań. Wynika to ze zróżnicowanej aktywności mieszkańców obszarów objętych LSR, trudności proceduralnych oraz braku środków na wymagany wkład własny. Najwięcej wniosków złożyły lokalne grupy w województwach mazowieckim i wielkopolskim.

Program Leader w ujęciu regionalnym charakteryzował się znacznym zróżnicowaniem, a jednocześnie w poszczególnych województwach występowały wewnętrzne dysproporcje. Badania w województwie wielkopolskim dotyczą sytuacji wewnętrznej przykładowego regionu.

W województwie wielkopolskim w 2013 r. były 222 gminy, w tym 90 gmin miejsko-wiejskich oraz 117 wiejskich. LGD kwalifikujące się do realizacji lokalnych strategii rozwoju (LSR) obejmowały gminy

wiejskie lub miejsko-wiejskie, z wyłączeniem miast powyżej 20 tysięcy mieszkańców, lub gminy miejskie liczące nie więcej niż 5 tysięcy mieszkańców zameldowanych na pobyt stały, według stanu na dzień 31 grudnia 2006 (Dz.U. 2007 nr 64, poz. 427). Łącznie w 31 LGD z siedzibą w Wielkopolsce zrzeszonych było 187 gmin. Kryteria dostępu do programu Leader wyłączyły gminy miejskie oraz 5 gmin miejsko-wiejskich (Czempiń, Gostyń, Mosina, Rawicz, Swarzędz) z uczestnictwa w Lokalnych Grupach Działania. Ponadto w programie Leader nie brało udziału 6 gmin wiejskich (Brodnica, Kaczory, Komorniki, Kotlin, Osiek Mały, Tarnówka). W lokalnych grupach działania z siedzibą poza obszarem województwa wielkopolskiego było 11 gmin. Poza tym 2 gminy były członkami LGD, których siedziba znajduje się poza województwem wielkopolskim.

Łączny budżet wielkopolskich LGD wynosi 259 462 998,88 zł, czyli średnio 8 369 774,16 zł na jedno lokalne partnerstwo, w tym:

- 79,2% (205 574 018,54 zł) przeznaczono na wdrażanie LSR,
- 2,0% (5 061 238,00 zł) na wdrażanie projektów współpracy,
- 18,8% (48 827 742,34 zł) na funkcjonowanie LGD.

Najwięcej środków przeznaczono na Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju, a najmniej zarezerwowano na Wdrażanie projektów współpracy oraz Nabywanie umiejętności i aktywizację (zaledwie 2,0% całkowitego budżetu grupy). Blisko 80% środków związanych było z działaniem Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej, Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw oraz Odnowa i rozwój wsi. Pozostała część miała służyć realizacji małych projektów.

W ramach działania Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej łączna kwota przyznanych środków na lata 2008-2015 wynosiła 20,62 mln złotych. Działania zrealizowane zostały przede wszystkim w 2011 i 2012 roku. Wówczas na dofinansowanie projektów przeznaczono ponad 70% środków budżetowych (rys. 2). Z wyjątkiem Lokalnej Grupy Działania „Krajna nad Notecią" we wszystkich LGD na terenie województwa wielkopolskiego wykorzystano pełną pulę środków (do końca 2013 roku).

Suma środków finansowych wydatkowanych na działanie związane z rozwojem przedsiębiorczości i wzrostem zatrudnienia na terenach wiejskich w latach 2008-2012 (rys. 3) wynosiła 24,22 mln złotych (90% funduszy przeznaczonych na ten cel). Budżety poszczególnych

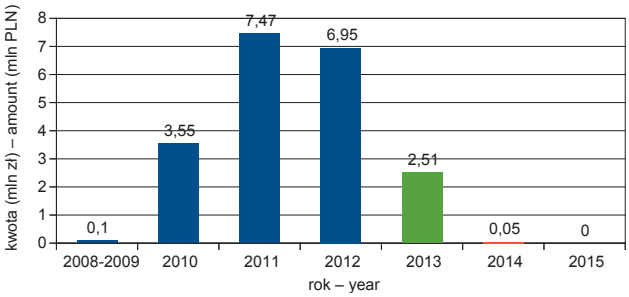

Rys. 2. Wartość zrealizowanych budżetów w ramach działania Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej
Źródło: opracowanie własne wg danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego (2013).
Fig. 2. Value of realised budgets of measure Diversification into Non-Agricultural Activities
Source: own elaboration based on data of Marshal Office of the Wielkopolska Voivodeship (2013).

LGD w realizacji działania Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw były bardzo zróżnicowane – od 0,1 mln (LGD „Zaścianek") do 2,4 mln złotych („KOLD"). Podobnie jak w działaniu Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej całkowita kwota została rozdysponowana do końca 2013 roku (ponownie wyjątek stanowiła LGD „Kraina nad Notecią").

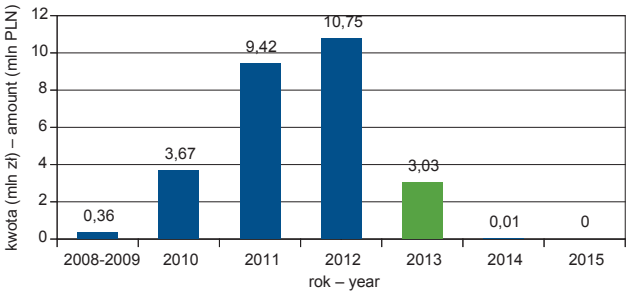

Rys. 3. Wartość zrealizowanych budżetów w ramach działania Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw
Źródło: opracowanie własne wg danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego (2013).
Fig. 3. Value of realised budgets of measure Micro-enterprises creation and development
Source: own elaboration based on data of Marshal Office of the Wielkopolska Voivodeship (2013).

Największą pulę środków w ramach Wdrażania lokalnych strategii rozwoju przeznaczono na działanie Odnowa i rozwój wsi (rys. 4). Na działanie zmierzające do poprawy życia mieszkańców terenów wiejskich przewidziano łącznie 126,11 mln złotych, tj. 57% środków na wdrożenie LSR. Blisko 75% budżetu zrealizowano w latach 2010-2012. Średnia kwota środków przypadająca na jedną LGD w badanym okresie wynosiła około 4 mln złotych. Wśród LGD o dużej liczbie ludności („Światowid", „Lider Zielonej Wielkopolski", „Kraina Lasów i Jezior") kwota ta osiągała poziom 9 mln złotych.

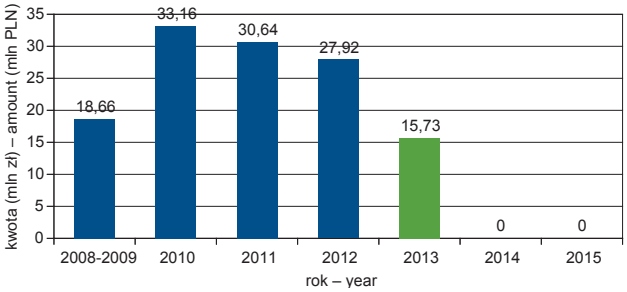

Rys. 4. Wartość zrealizowanych budżetów w ramach działania Odnowa i rozwój wsi
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego (2013).
Fig. 4. Value of realised budgets of measure Village renewal and development
Source: own elaboration based on data of Marshal Office of the Wielkopolska Voivodeship (2013).

Wartość realizowanych budżetów lokalnych grup działania w ramach małych projektów rosła w średniorocznym tempie 35% (rys. 5). Do 2012 roku wykorzystano blisko 75% przyznanych środków. Średnia wartość funduszy przeznaczonych na realizację operacji niekwalifikujących się do pomocy w ramach osi 3, ale realizujących jej cele dla jednej LGD, w zależności od liczby mieszkańców wynosi od 0,5 mln złotych („Między ludźmi i jeziorami") do 2,5 mln złotych („Kraina lasów i jezior").

W pierwszych dwóch latach (2008-2009) wartość wydatków środków budżetowych wyniosła łącznie niespełna 27 mln zł, z czego ponad 83% stanowiły fundusze na Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju, prawie

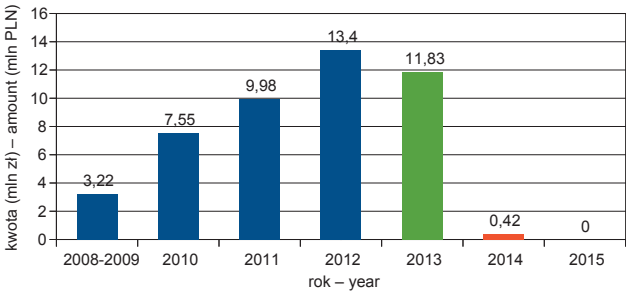

Rys. 5. Wartość zrealizowanych budżetów w ramach działania małe projekty
Źródło: opracowanie własne wg danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego (2013).
Fig. 5. Value of realised budgets of measure Small projects
Source: own elaboration based on data of Marshal Office of the Wielkopolska Voivodeship (2013).

17% na Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, a w ramach Wdrażania projektów współpracy nie przewidziano żadnych wydatków. Wraz z upływem czasu i rozpowszechnieniem się wiedzy dotyczącej możliwości pozyskiwania dotacji w realizowanej perspektywie finansowej zakładana pula środków na realizację osi 4 PROW w Wielkopolsce powiększała się i w 2012 roku osiągnęła najwyższy poziom, blisko 66 mln zł. W tym roku planowane koszty wszelkich działań miały być najwyższe w całym badanym okresie. Według koncepcji opracowanych przez organy decyzyjne LGD, począwszy od 2013 roku wartość corocznych budżetów miała się stopniowo obniżać i osiągnąć najniższy poziom (nieco ponad 4,5 mln zł) w 2015 roku. Na tę kwotę składać się mają wyłącznie środki pieniężne przeznaczone na pokrycie kosztów funkcjonowania LGD.

WNIOSKI

Program Leader pozwala społeczności obszarów wiejskich bezpośrednio decydować o celu, na jaki zostaną przeznaczone środki, już na etapie określania priorytetów lokalnej strategii rozwoju (LRS). W związku z tym realizacja społecznie pożądanych inicjatyw przyczynia się do zrównoważonego rozwoju społeczno-ekonomicznego i aktywizuje ludność. Tym samym może skutkować poprawą jakości życia na obszarach wiejskich, ale jego ocena z punktu widzenia długofalowych efektów jest trudna, a nawet w ujęciu wskaźnikowym obecnie

niemożliwa. Można przyjąć, że wartość dodana programu Leader mierzona jest przede wszystkim efektami społecznymi w dziedzinie rozwoju kapitału społecznego na obszarach wiejskich. Z tego punktu widzenia podjęte w artykule badania pozwalają na ocenę programu Leader w ujęciu aktywności LGD w wydatkowaniu środków finansowych, które być może w perspektywie kolejnych lat pozwolą na kwantyfikację mierzalnych efektów rozwojowych w ujęciu ekonomiczno-społecznym. Przeprowadzone badania pozwalają na sformułowanie następujących wniosków.

1. Najwięcej lokalnych grup działania funkcjonuje w województwie małopolskim, mazowieckim oraz wielkopolskim i z tych regionów złożono najwięcej wniosków. Od momentu uruchomienia programu Leader do końca 2011 r. złożono prawie 28 tys. wniosków na łączną kwotę 2,6 mld zł. Zawarto w tym czasie 11 tys. umów o wartości 1,4 mld zł, co stanowiło 41,9% przyznanych środków (MRiRW, 2011). W kolejnych latach liczba wniosków systematycznie się zwiększała i do 2014 r. złożono 69 928 wniosków na kwotę blisko 5,7 mld zł, z czego umowy zawarto na prawie 2,9 mld zł.

2. Wśród działań realizowanych w programie Leader najwięcej środków finansowych zostało zakontraktowanych na działania: Funkcjonowanie lokalnych grup działania (97,97% środków) i Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju (85,11%). Wdrażanie projektów współpracy jest najmniej zaawansowanym działaniem (52,34% wykorzystania limitu), co wynika z trudności w pozyskaniu przez LGD partnerów oraz opracowywaniu wspólnej realizacji celów.

3. Analizując realizację budżetów LGD w województwie wielkopolskim, można stwierdzić, że w ramach Wdrażania lokalnych strategii rozwoju – w działaniach Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw oraz Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej – łącznie do połowy 2013 roku przeprowadzono 105 operacji na blisko 8 mln zł, co oznacza, że stopień realizacji wyniósł 17,85%. Niektóre wykorzystanie budżetów jest skutkiem braku odpowiedniego doświadczenia w zakresie pozyskiwania środków unijnych na realizację inwestycji wśród potencjalnych beneficjentów pomocy oraz niewielkich możliwości finansowych podmiotów starających się o dofinansowanie.

4. Znacznie większym zainteresowaniem wnioskodawców, a w efekcie wyższą kwotą realizowanych płatności w województwie wielkopolskim charakteryzowały się działania: Odnowa i rozwój wsi oraz małe projekty. W przypadku tych działań najbardziej aktywną grupą beneficjentów okazały się samorządy terytorialne, realizując 318 inwestycji w dziedzinie Odnowy i rozwoju wsi i aż 1014 operacji w ramach małych projektów.

5. W ramach Wdrażania projektów współpracy w województwie wielkopolskim do połowy 2013 roku odnotowano tylko 23 projekty, z czego zdecydowaną większość (65,22%) stanowiły przedsięwzięcia o zasięgu międzyregionalnym, co oznacza, że większość LGD ma trudności w nawiązaniu współpracy, a te grupy, które podejmują takie inicjatywy, współpracują przede wszystkim z krajowymi LGD.

6. W działaniu Funkcjonowanie lokalnych grup działania w latach 2009-21013 do wielkopolskich LGD wpłynęło łącznie 29 944 812,76 zł. Oznacza to, że stopień realizacji wyniósł 61,33%, przy czym był istotnie zróżnicowany, w przedziale od 18,2% do 68,1%.

Podsumowując, wdrażanie programu Leader jest bardzo zaawansowane, przy czym występują w tym zakresie duże różnice przestrzenne. Najwięcej, bo prawie jedną trzecią środków wykorzystano na wsparcie działalności LGD, co wynika z logiki interwencji w ramach programu Leader. Najmniej projektów złożono w działaniach dotyczących wdrażania projektów współpracy oraz poddziałaniach związanych ze wsparciem dla mikroprzedsiębiorstw i różnicowaniem w kierunku działalności nierolniczej.

LITERATURA

Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej z dnia 20 lutego 2006 roku w sprawie strategicznych wytycznych Wspólnoty dla rozwoju obszarów wiejskich (okres programowania 2007-2013) (2006). Dz.Urz. UE L 55, 20.2.2006, s. 27.

Hadyński, J. (2006). Program Leader+ jako przykład partnerstwa. W: Strategie zarządzania współpracą. Poznań: Wyd. AR w Poznaniu.

Informacja miesięczna o realizacji PROW na lata 2007-2013 (2009). Warszawa: ARiMR.

Janiak, K. (2008). Leader szansą dla polskiej wsi. Warszawa: FAPA.

Kłodziński, M. (2008). Wyzwania przed obszarami wiejskimi i rolnictwem w perspektywie lat 2014-2020 (s. 112). Warszawa: IRWiR PAN.

Kościelecki, P., Bloch, E., Śpiewak, R., Zalewska, K. (2010). Podręcznik tworzenia systemów i ewaluacji wskaźników w lokalnych strategiach rozwoju. Opracowanie EGO s.c. dla MRiRW.

Łukasiewicz, K. (2009). Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju w ramach Osi IV Leader Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (s. 3). Warszawa: MRiRW.

MRiRW (2011). Informacja syntetyczna z realizacji Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Dane narastająco według stanu na dzień 30.12.2011 roku. Warszawa: MRiRW.

MRiRW (2012). Sprawozdanie z realizacji Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Sprawozdanie za 2011 rok, Numer sprawozdania 5/2011. Warszawa: MRiRW.

MRiRW (2014). Zbiorcze sprawozdanie bieżące tygodniowe z realizacji Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, narastająco od uruchomienia Programu na dzień 9 maja 2014 roku. Warszawa: MRiRW.

PROW 2007-2013 (2009). Oś IV: Lokalne grupy działania i lokalne strategie rozwoju (s. 5). Warszawa: MRiRW.

GUS (2010). Rocznik Demograficzny 2009 (s. 72-73). Warszawa: GUS.

Ustawa z dnia 7 marca 2007 roku o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (2007). Dz.U. nr 64, poz. 427.

Rozporządzenie Rady (WE) z dnia 20 września 2005 roku w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, nr 1698, s. 25.

Wojtaszczyk, K. (2005). Fundusze Strukturalne i polityka regionalna Unii Europejskiej (s. 8). Warszawa: ASPRA-JR.

THE EFFECTS OF RURAL DEVELOPMENT POLICY IN THE EUROPEAN UNION WITHIN THE CONTEXT OF LEADER PROGRAMME'S IMPLEMENTATION IN THE WIELKOPOLSKA VOIVODESHIP

Summary. Paper refers to the effects of local resources activation on rural areas with reference to the assessment of Leader Programme implementation in the Wielkopolska voivodeship. Particular attention was given to the first effects of Leader Programme with regard to the level of expenditure and area of activity undertaken by Local Action Groups. The paper includes the review of budgets of Local Action Groups in Wielkopolska Voivodeship, and their allocations to particular measures and years. The obtained results point out the level of budgetary spending by Local Action Groups. This analysis shows the advancement level and first effects of Leader Programme's adaptation.

Key words: rural areas development, Leader Programme

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 24.02.2015

Do cytowania – For citation

Hadyński, J., Borucka, K. (2015). Aktywizacja obszarów wiejskich Unii Europejskiej w kontekście programu Leader w Wielkopolsce. J. Agribus. Rural Dev., 1(35), 49-56. DOI: 10.17306/JARD.2015.5